

एतदर्थ मंडळ (मराठी प्रशिक्षण व परीक्षा), महाराष्ट्र शासन

भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, प्रशासकीय इमारत, ५ वा मजला,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उद्यानाजवळ, शासकीय वसाहत, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.

राजपत्रित अधिकाऱ्यांसाठी मराठी भाषा निम्नस्तर परीक्षा

प्रश्नपत्रिका एक — विहित पाठ्यपुस्तक व कार्यरूप व्याकरण

रविवार, दिनांक ३ जुलै, २०२२

[वेळ : सकाळी १०-३० ते दुपारी १-००]

(एकूण गुण — १००)

सूचना.— (१) नवीन प्रश्न नवीन पानावर सोडवावा.

(२) प्रत्येक प्रश्नाचे गुण त्या त्या प्रश्नासमोर नमूद केले आहेत.

(३) प्रश्नासमोर दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे अन्यथा पूर्ण गुण दिले जाणार नाहीत.

(४) प्रश्नपत्रिकेवर कोणत्याही प्रकारचे लेखन करू नये.

गुण

१. पुढील उतारा वाचून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :—

२०

घरावर एखादा डाका पडणार आहे अशी बातमी कळूनही कोणी इतकी तयारी करत नसेल! बरे, इतका बंदोबस्त करण्याचे कारण विचाराल, तर ते आपल्या चीज वस्तुंचे रक्षण व्हावे ही इच्छा नसून, कुलपांचा संग्रह मित्रमंडळींच्या नजरेस पडावा एवढीच आहे. या हव्यासामुळेच बंडूनानांनी काही कड्यांस दोन-दोन व काही दारांस दोन्ही बाजूंनी कुलपे लावलेली आहेत.

एवढा खटाटोप करून ठेवल्यामुळे बंडूनानांवर अनेक चमत्कारिक प्रसंगही आले आहेत. एकदा त्यांच्या धान्याच्या कोठीच्या कुलपाची किल्ली त्यांच्या कुटुंबाने हरवली. कुलूप जरा निराळ्या पद्धतीचे असल्यामुळे त्याला किल्ली शोधण्याकरता त्यांनी सगळा बाजार पालथा घातला, तरी किल्ली मिळेना! बरे, कुलूप लोहाराकडून काढवावे तर पोटच्या पोरापेक्षाही ममतेने वाढवलेल्या कुलपाची हाडे खिळखिळी होताना पाहणे हे बंडूनानांसारख्यांना जरा दुर्घटच होते. शिवाय गृहस्थ इतका मानी, की त्याने शेजाऱ्यांपाशी कधी पसाभर धान्यही उसने मागितले नव्हते. असो, अशा रितीने पहिला दिवस तर घरातील सर्व मंडळींनी त्या कुलपानिमित्त कडकडीत उपास काढला. दुसऱ्या दिवशी द्वादशी; पण तो दिवसही सगळ्यांनी तितक्याच धार्मिकपणे उपासात काढला. नानांचे तर डोळे पांढरे होण्याची वेळ आली. शेवटी सर्व हकीगत कळताच आम्ही स्वतः लोहारास घेऊन नानांच्या घरी गेलो व ते कुलूप एकदाचे फोडले; पण त्यामुळे नानांचा आमच्यावर इतका घुस्सा झाला, की ते पंधरा दिवसपर्यंत आमच्याशी नीटपणे बोलेनातच!

आपल्या उपयोगातील सर्व किल्ल्या बंडूनाना आपल्या जानव्यात अडकवून ठेवत असल्यामुळे त्या कधी हरवत नाहीत. हरवतात त्या बहुत करून त्यांच्या कुटुंबाच्या ताब्यातल्या किल्ल्या. वरील अनर्थ गुदरल्यापासून साधी बाजारी कुलपेच ते कुटुंबाच्या स्वाधीन करू लागले. ही कुलपे किल्ल्यांच्या बाबतीत काहीच विधिनिषेध बाळगत नसत. त्यांना कोणतीही किल्ली, खिळा किंवा काडी चालत असे. कधी कधी तर नुसत्या हिसक्यानेच ती उघडत असत. त्यांची अशी 'वसुधैव कुटुंबकम्' वृत्ती पाहून शेवटी नानांच्या पदरच्या एका विश्वासू नोकरालाही चोरी करण्याची इच्छा झाली व तो हजार पाचशे डबोले घेऊन पळून गेला. तिजोरीला कोणते कुलूप लावायचे याचा बंडूनानांना फार दिवस प्रश्न पडला होता. प्रथम त्यांनी अक्षरी कुलूप लावले; पण तिजोरी अंधारात असल्यामुळे कुलपाची अक्षरे जमवताना ती नीट दिसेनातच, म्हणून

त्यांनी तिजोरी महत्प्रयासाने उजेडात आणून ठेवली. पण तेव्हापासून अक्षरे जुळवताना ती जवळ उभे राहणारासही दिसू लागली. तेव्हा ती कुलपेही कुचकामाची ठरली. यापेक्षा अक्षर शत्रू कुलपे पुष्कळ बरी, असा टोला देत देत त्यांनी त्या कुलपाच्याऐवजी दुसऱ्या कुलपाची योजना केली. हे कुलूप नुसते दाबले की लागत असे. उघडताना मात्र त्याला किल्लीची जरूर लागे. एके दिवशी बंडूनाना आम्हांकडे हर्षित मुद्रेने येऊन म्हणू लागले, “आमच्या आर्यभूमीच्या पुत्रांना कल्पकता नाही म्हणून चोहोकडे ओरड चालू आहे. पण हा आरोप निव्वळ खोटा आहे. अहो, आम्हांला संधी मिळत नाही साधी! ती मिळती तर आम्हांमध्ये शेकडो एडिसन झाले असते.” देशाभिमानाच्या या उकळीचा अर्थ विचारता बंडूनानांनी प्रथम आपली कोणत्याही प्रकारे स्तुती करणार नाही असे आम्हांपासून वचन घेतले. नंतर लोहाराच्या मदतीने त्यांनी स्वतः तयार केलेले एक कुलूप दाखवले. ते म्हणाले, ‘या कुलपाची कल्पना मला आमच्या तिजोरीच्या कुलपावरून सुचली. या कुलपाचे गुणधर्म त्या कुलपाच्या अगदी विरुद्ध आहेत. त्या कुलपास उघडण्याला किल्ली पाहिजे—याला लावताना मात्र पाहिजे ते कुलूप नुसते दाबून लावता येते—माझे नुसत्या हिसड्यासरसे उघडते. हे कुलूप मी—आता तिजोरीला लावून पूर्वीचे काढून टाकणार.”

खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :—

- (अ) काही कड्यांना आणि काही दारांना दोन-दोन कुलुपे का लावलेली होती ?
- (ब) नानांनी लावलेले अक्षरी कुलूप कुचकामी का ठरले ?
- (क) कुलूप लोहाराकडून काढायचे नाही असा बंडूनानांचा का हट्ट होता ?
- (ड) नानांचे डोळे पांढरे होण्याची वेळ का आली ?
- (इ) बंडूनानांनी लोहाराच्या मदतीने तयार केलेल्या कुलपाचे गुणधर्म कसे आहेत ?
२. गट “अ” मधील वाक्यचारांची गट “ब” मधील अर्थाशी समान जुळणी करा :— १०
“अ” गट	“ब” गट
(अ) सोने होणे	(१) प्रभाव पाडणे
(ब) कुंडली मांडणे	(२) सार्थक होणे
(क) आभाळाला कवेत घेणे	(३) विनवणी करणे
(ड) छाप उमटवणे	(४) भविष्य वर्तवणे
(इ) पाय धरणे	(५) खूप कष्ट करणे
(फ) शहानिशा करणे	(६) त्याग करणे
(ग) दाद देणे	(७) साध्य करणे
(ह) पारा चढणे	(८) प्रशंसा करणे
(य) जिवाचे रान करणे	(९) खूप रागावणे
(र) तिलांजली देणे	(१०) खात्री करणे.

३. पुढीलपैकी कोणत्याही पाच शब्दांचा वाक्यात उपयोग करा :— १०
(अ) आवड	(ब) स्वातंत्र्य
(क) वरदान	(ड) आनंद
(इ) निर्मिती	(फ) कठीण.

४. पुढीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा :—

- (अ) हिवाळ्यात युरोपमध्ये पक्ष्यांचे गायब होण्यामागचे रहस्य सुरुवातीच्या काळात कसे लक्षात आले ?
- (ब) डॉ. राजन गवस यांनी सांगितलेली सखू आजीची शिक्षणाबाबतची जागरूकता स्पष्ट करा.
- (क) लेखिका हेलन केअर यांची बालवयात 'धुक्यात सापडलेल्या जहाजासारखी अवस्था' का झाली असेल ? तुमच्या शब्दांत लिहा.
- (ड) लेखक शंकरराव खरात सातारा जिल्ह्यातील औंधला जायच्या का विचारात होते ?
- (इ) काझीरंगा अभयारण्याची भौगोलिक वैशिष्ट्ये सांगा.
- (फ) एडिसनने बांबूपासून कार्बन तयार करण्याचा विचार का केला?

५. कोणत्याही एका पाठाच्या/कवितेच्या आधारे खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) :— १०

- (अ) 'माझे शिक्षक व संस्कार' या पाठाच्या आधारे खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :—
  - (१) विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात शिक्षकांची भूमिका महत्त्वाची आहे. या विधानाबाबत तुमचे मत सोदाहरण स्पष्ट करा.
  - (२) 'शाळा ही विद्यार्थ्यांवर संस्कार करणारे एक प्रमुख केंद्र असते' हे विधान स्पष्ट करा.
  - (३) शिक्षक व विद्यार्थी यांच्यातील नातेसंबंधाविषयी संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (४) शाळेच्या 'बागा' लेखकांसारख्या मुलांच्या जिवावर का उभ्या होत्या ?
  - (५) लेखक सातारा जिल्ह्यातील औंधला जायच्या का विचारात होते ?

किंवा

- (ब) 'उजाड उघडे माळरानही' या कवितेच्या आधारे पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :—
  - (१) वसंतऋतूच्या आगमनाने सृष्टीत होणारे बदल तुमच्या निरीक्षणाने लिहा.
  - (२) 'उजाड उघडे माळरानही' या कवितेची मध्यवर्ती संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (३) 'उजाड उघडे माळरानही' या कवितेतून कोणता संदेश मिळतो ?
  - (४) 'उजाड उघडे माळरानही' कवितेतील भाषिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
  - (५) सृष्टीचे सौंदर्य कायम राहण्यासाठी तुम्हाला सुचतील असे उपाय लिहा.

६. (अ) पुढीलपैकी कोणत्याही पाच इंग्रजी शब्दांचे मराठीतील पर्यायी शब्द लिहा :— ५

(१) Destiny	(२) Treasury
(३) Mess	(४) Exhalation
(५) Ineffective	(६) Shelter.

(ब) पुढीलपैकी कोणत्याही पाच संख्या अक्षरात लिहा :— ५

- (१) ४३५० =
- (२) ३०० + २० = ३२०
- (३) ७०५ - ५ = ७००
- (४) ६० × ४ = २४०
- (५) ५२ ÷ १३ = ४
- (६) ७०.६ =

- (क) रिकाम्या जागी कंसातील शब्दांचे योग्य रूप घालून ती वाक्ये पुन्हा लिहा (कोणतेही दहा) :- १०
- (१) नियमितपणे रोज ..... जोडी येऊ लागली (पितापुत्र).
  - (२) लोखंडी रूळावरून इंग्रज आगीनगाडी चालवणार, ही ..... लोकांना मोठी अचंब्याची वाटली (कल्पना).
  - (३) ..... वैशिष्ट्य दाखवणारा दुसरा प्राणी म्हणजे एकशिंगी गेंडा (आसाम).
  - (४) पोहण्याच्या शर्यतीसाठी चार-पाच ..... बांधलेले असतात (तलाव).
  - (५) एडिसनने ..... उपयोग करून पाहिला (प्लेटिनम).
  - (६) सखू आजी सहज बोलायला लागली तरी एक ..... बोलायची (कविता).
  - (७) ..... कोणते कुलूप लावायचे याचा बंडूनानांना फार दिवस प्रश्न पडला होता (तिजोरी).
  - (८) पक्ष्यांच्या ..... अनेक प्रकार पाडता येतील (स्थलांतर).
  - (९) आईच्या गळ्यात ..... हात टाकावा तसे हे पूल (मूल).
  - (१०) एका छोट्या ..... मधमाश्यांचं पोळंही रचलं जाऊ लागलं (फांदी).
  - (११) ..... कुस्त्या करून मी कधी खोबरे, तर कधी नारळ, तर कधी एखाद्या रुपयापर्यंत इनामे मिळवली आहेत (हंगाम).
७. (अ) पुढीलपैकी कोणतेही तीन शब्द शुध्द करून लिहा :- ३
- (१) इतीहास (२) समीति
  - (३) अमेरीका (४) सुर्यग्रहण.
- (ब) पुढीलपैकी कोणत्याही तीन शब्दांचे वचन बदला :- ३
- (१) चांदणी (२) दरवाजा
  - (३) पुस्तक (४) फूल.
- (क) पुढीलपैकी कोणत्याही तीन शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा :- ३
- (१) ऊन (२) इकडे
  - (३) आवडते (४) उजेड.
- (ड) कंसातील सूचनेप्रमाणे एक वाक्य बदलून लिहा :- १
- (१) मी उगाचच बेचैन झालो आहे (काळ ओळखा).
  - (२) मन ताजेतवाने झाले की पुन्हा कामाला सुरुवात (अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा).

एतदर्थ मंडळ (मराठी प्रशिक्षण व परीक्षा), महाराष्ट्र शासन

भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, प्रशासकीय इमारत, ५ वा मजला,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उद्यानाजवळ, शासकीय वसाहत, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.

राजपत्रित अधिकाऱ्यांसाठी मराठी भाषा निम्नस्तर परीक्षा

प्रश्नपत्रिका दोन — सुसंगत लेखन व अनुवाद

रविवार, दिनांक ३ जुलै, २०२२

[वेळ : दुपारी २-१५ ते सायंकाळी ५-००]

(तोंडी परीक्षेस लागणारा वेळ धरून)

(एकूण गुण — १००)

सूचना.— (१) नवीन प्रश्न नवीन पानावर सोडवावा.

(२) प्रत्येक प्रश्नाचे गुण त्या त्या प्रश्नासमोर नमूद केले आहेत.

(३) प्रश्नासमोर दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे अन्यथा पूर्ण गुण दिले जाणार नाहीत.

(४) प्रश्नपत्रिकेवर कोणत्याही प्रकारचे लेखन करू नये.

	गुण
१. पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे १५ ते २० ओळीत तुमचे विचार मांडा :—	२०
(अ) मुली वाचवा, नाही तर...	
(ब) वृद्धाश्रमांची गरज आहे काय ?	
२. पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर चर्चा करा :—	२०
(अ) 'मातृभाषेतून शिक्षण आवश्यक आहे का ?' या विषयावर चर्चा करा.	
(ब) 'युद्ध आणि जागतिक मंदी' या विषयावर चर्चा करा.	
३. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन बाबी तयार करा :—	३०
(अ) अतिरिक्त शिक्षकांच्या समायोजनाविषयी शासकीय निर्णयाचे परिपत्रक तयार करा.	
(ब) माध्यमिक शाळांमध्ये संगणक योजना राबविण्यासाठी मान्यता प्रस्ताव शिक्षण संचालकाकडे सादर करा.	
(क) राज्यसेवा पूर्व परीक्षा-२०२२ च्या आयोजनाबाबत प्रसिद्धीपत्रक तयार करा.	
४. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातून कोणत्याही पाच संज्ञांचे मराठी पर्याय द्या :—	१५
‘ अ ’ गट	
(अ) Sitology	(ब) General Order
(क) Encyclopaedia	(ड) Irresponsible
(इ) Copper Age	(फ) Lewdness.
‘ ब ’ गट	
(अ) Missile	(ब) Tolerance
(क) Poultry-farming	(ड) Vendor
(इ) Satisfactory	(फ) Wireless.
‘ क ’ गट	
(अ) Work order	(ब) Abrogation
(क) Probability	(ड) Beneficiary
(इ) Centralisation	(फ) Dairy development.

५. खालीलपैकी कोणत्याही पाच वाक्यांचे मराठीत भाषांतर करा :-

१५

- (अ) I spent two hours yesterday trying to fix that broken radio.
 (ब) It took me a while to understand what she was trying to say.
 (क) Language is one of the most important inventions of mankind.
 (ड) Country life is very peaceful in comparison with city life.
 (इ) In South America, there are many traces of Indian culture.
 (फ) It makes no difference to me whether you are rich or poor.